

stitutus erat, 2 Sam. 23, 8, 59. 1 Paral. 11, 40, 50.— Cadavera hostium à pluribus gentibus, avibus et feris dissecanda relinquebantur. Id prophete, ut convivium sistant, quod Deus, iudex populorum, feris preparat, 1 Sam. 17, 44. Jer. 23, 55. Zeph. 1, 7. Non raro quidem cadavera insigniorum consanguineis reddebantur, 2 Sam. 2, 52; 21, 14. Ezech. 59, 14, 14. 2 Mac. 12, 15; interdum vero contumelias affliciebantur, Jud. 7, 27. 1 Sam. 51, 8. Hebræi ob leges de immunditie, cadavera sepelire, et milites se ab immunditie, tactu cadaverum contractâ, purificare tenebantur. Num. 51, 19, 24.

§ 288. *Rigor antiqui juris bellici.*—Jus belli olim ubique terrarum erat rigorosum et immane; quare Hebræis condonandum, si nonnunquam eodem rigore usi sunt, ut per hujusmodi exempla aliis gentibus terrorem incuterent, eas ab offensionibus detererent, et suæ tranquillitati consulerent. Nec omnia, quæ egerunt Hebræi, probanda aut excusanda sunt, 2 Reg. 15, 46. 2 Paral. 25, 12. Jud. 8, 4, 21. 20, 1, 50; neque etiam omnis rigor, quo usi sunt, dammandus est; nam jure gentium naturali licet hosti tot tantaque mala inferre, quot et quanta, ad alias gentes à læsionibus deterrere, necessaria sunt. A mansuetudine autem et immanitate gentium dependet, quæ mala ad hunc finem sufficiant. Si mutata rerum facie nunc in Europâ jus belli, tacito consensu populorum, humanius est: hoc jure antiqui non poterant, nisi vellent omnibus aliorum læsionibus parere. Num. 31, 14, 15. 2 Sam. 12, 51, coll. 2 Sam. 10, 1, 5; 11, 1. Amos 1, 15, et 2 Sam. 8, 2, coll. 2 Reg. 5, 27. Amos 2, 1. Hebræi tamen perquam erant aliquantulum mitiores, 2 Sam. 8, 2. 1 Reg. 20, 50, 45. 2 Reg. 6, 21, 25. 2 Paral. 28, 8.

§ 289. *Hebræorum jus belli in Chananaeos.*—Causa expulsiōnis Chananaeorum, Gen. 15, 16, dicitur fuisse morum corruptio, quos descripsit invenies Sapient. c. 12. Moses quidem singula Chananaeorum flagitia non enumerat; neque enim erat opus, quàm satis comperta ea essent Hebræis. Inquit tamen Deut. 12, 31: *Omnes abominations, quas aversatur Dominus, fecerunt, diis suis offerentes filios et filias, et comburentes igni.* Tale igitur ac tam detestabile hominum genus delere volens Deus usus est operâ Hebræorum, quibus regionem Chananaam concessit, ut, adversus alteros justitiam suam exerceans, suâ erga alteros beneficentiâ uteretur, atque ut illi alieno exemplo edocti divinis præceptis temperare, fœdusque ac barbaros mores aversari discerent. His positus, quibus satis superque vindicator occupatio regionis Palaestiniensis per Hebræos, non erit tamen supervacanea cætera supersequi, quo, quævis non diserit in S. Scripturâ dicuntur, tamen ex historiâ Patriarcharum legitime concluduntur (1).

(1) Menochius, de Repub. Hebr. L. 1, c. 2, quæst. 9: *Ne desunt graves auctores, qui non tam primò occupatam, quam repetitam ab Hebræis fuisse Chananaam dicunt.*... Porrò S. Augustinus etiam e causam affert propter quam Chananaeos solo, quod inderant, exturbare placuit, ita enim scribit: *Quia Chananaei excepto illo peccato, quòd possessionem*

Abraham cui Deus regionem Chananaam promisit cum servis et gregibus suis, pascula hujus regionis occupaverat, atque puteis, quos fodit, et altariis, quæ adificavit, voluntatem, sibi hanc regionem propriam habendi, declaraverat, Gen. 12, 5, 6, 8, 9; 21, 35, 50, conf. 15, 4; 14, 18; 15, 7, 45, 21; 17, 8. Conf. supra § 45. Ille patriarcha eam dein non Ismaeli, sed Isaac reliquit, qui rursus eam non Esau, sed Jacobo assignavit. Chananaei quidem jam erant in regione, Gen. 12, 6; sed pauci, qui aliquos duntaxat districtus tenebant. Patriarchæ itaque hæc pascula sibi propria reddiderunt, et 215 annos possederunt, neque Jacob et filii ejus, in Ægyptum migrantes, regionem abdicarunt; animo enim revertendi discesserunt. Gen. 58, 21, 22; 48, 4, 21, 22; 49, 1, 26, conf. 1 Paral. 7, 21, 24. Meranfilus autem illis in Ægypto, Chananaei aucti, illa pascula occuparunt, atque Hebræis regione excluderunt, qui proinde jure suo regionem repetebant, et quàm spes cessionis spontaneæ nulla affugerat, jure armis utebantur. Transactionem pacificam offerre, Chananaeorum fuisset, quibus jus Hebræorum apprime notum fuit; quòd si rem armis experiri maluerunt, omnia consecutaria sibi imputare debebant. Jos. 11, 19; 5, 26. Conf. Jaassens Hernen. sacra vol. 1, p. 90, seqq.

§ 290. *Præda, stipendium.*—Ad consecutaria victorie spectat imprimis præda, quæ militum labores remunerabat, et hinc eius singulare legitimum creabat; Gen. 49; 27. Exod. 15, 9. Jud. 5, 50. Isa. 9, 2, 5. Joel 4, 11. Ezech. 29, 18, 20. Ps. 119, 162. Milites enim antiquiori ævo, etiam sub regibus, exceptis præfectis et prætorianis, stipendio carebant, sed ex suis facultatibus, et ex illis, quæ à parentibus submittebantur, victabant, Jud. 20, 10. 2 Sam. 17, 17, 20. Recentiori demum ævo reges annuam in urbibus deponebant, 2 Paral. 17, 12; 52, 28. Milites conducti, fortasse exemplo Phœnicum, Ezech. 28, 11, occurrunt quidem 2 Sam. 10, et 2 Paral. 23, 6, 9; sed de prædâ nihilominus participabant, et merces non militibus, sed regi, eos clocanti, soluta fuisse videatur. Sub monarchiâ persiâ stipendium militare invaluit; ast prædâ præmium militare mansit. Machabæi, exemplo Græcorum, stipendia solvebant, 1 Mach. 14, 52. Hinc stipendium in novo Fœdere sæpè occurrit, et etiam tropicè usurpat, Luc 5, 14, Rom. 6, 25. 1 Cor. 9, 7. 2 Cor. 11, 48. 2 Tim. 2, 4.—Prædæ autem deputabantur non modò bona quæcumque, sed etiam captivi

et alienam invaserant, multa nefanda et inaudita crimina committentibus, in tantum, ut quando Dominus et Sodomanam et Gomorrhiam subvertet, dixisse legatur: *Necdum enim complete sunt iniquitates Amœrheorum et expectabat Dominus, ut aut converterentur, et agerent penitentiam; aut certè si converterent, mensuram implentes, justissimum Dei sententiam sustinerent.* Quia ergo eos dupliciter invenit reos et divina censura, pro eo, quòd et terras alienas invaserant, et postea scelera et crimina inaudita commiserant, justo judio puniuntur, et Israelico populo antiquorum possessio reformatur. Hæc Angerstinus.

virti et mulieres, puellæ et pueri, imprimis in urbibus vi captis, in quibus omnes in servitutem redigebantur. Gen. 14, 11, 12. Jud. 5, 50. Milites Hebræi, Num. 31, 48, 54, sibi attribuebant quidquid arripuerant, exceptis solis pecudibus et hominibus. Res magni pretii interdum bellidux sibi vindicabat, Jud. 8, 24, 25, quod David imitatus, thesaurus pro extruptione templi collegit, 2 Sam. 8, 11, 12, 50. 2 Paral. 28, 14, 19; 29, 2, 5. Pecudes autem et homines congregabantur; et numerati, in duas partes dividebantur, quarum altera cedebat illis qui domi remanserant, sed hi quinquagesimam partem levitis tradere tenebantur; altera vero ad milites pertinebat, qui quingentesimam duntaxat partem sacerdotibus tradebant; conf. Gen. 14, 20. Inter milites partitio erat æqualis, sive prelio interfuissent, sive interim castra custodissent, 1 Sam. 30, 20, 25. Hinc, ut portiones fieri possent æquales, pecudes et homines capti, venditi, et pecunia distributa fuisse videntur. Ast si urbs anathemati subjecta fuit, præda omnis interdicta erat; raro exceptio locum habuit, Deut. 2, 54; 5, 7. Num. 21, 5. Lev. 27, 28. Jos. 6, 24, 26, 28; 10, 28, 50; 11, 11.

Præda, quam retulerunt Hebræi ab Ægyptiis, Exod. 3, 22, 14, 2, cedebat, momento Benefræio ad Exod. 3, 22, in compensationem servitutis, et laborum, quæ tæcniis pertulerant Hebræi in Ægypto. Adde omnia quæ Hebræi secum sumere non poterant, Ægyptiis relicta fuisse.

PARS III.

DE ANTIQVITATIBVS SACRIS.

CAPVT PRIMVM.

CONSPECTVS HISTORIÆ RELIGIONIS BIBLICÆ.

§ 291. *Religio usque ad diluuium.*—Protoparentes nostri, omni experientia destituti, ab ipso Deo educantur, et ad agnitionem Creatoris et gubernatoris universorum, atque ad morum disciplinam ducebantur, imprimis per illud interdictum de amore cognitionis boni et mali, id est, in cuius interdicto ratio hominis cognitio boni et mali moralis excolebatur; id enim phrasis, בְּרַעְיוֹת דָּבָר, ex usu loquendi hebræico, significat, Gen. 2, 8, 20. Hinc nempe primi homines observant, non solum esse eis aliquid intelligentis supernum, à quo ipsi et omnia alia dependant, sed etiam, non pro lubito quæcumque esse agenda, sed discernenda, quæ hinc supremo rerum omnium Domino placeant et quæ displiceant. Ex castigatione quæ violationem interdicti subsecuta est, discant protoparentes iustitiam Dei, ast simul etiam speciem misericordiæ ejus accipiebant. Deus enim, postquam poenam serpentis inflicta exhibuerat, malorum, quæ eis, coronique posteris annuntiare volebat, gravitatem temperavit, promissio fuit *Alipho*, qui olim ex femina nasciturus, et serpentem, invisum istum ac perennem inimicum, omniumque malorum auctorem, tandem concuicaturus esset.—Accessit redargutio Caini in fratrem exacerbat, et ejusdem deinceps fra-

tridici relegato permolesta, quæ, coævis et posteris ob oculos versans, perpetuò inclamabat, malum esse Deo exosum, et penâ dignum.—At progressu temporis quàm plura delicta manerent impunita, plurimi, sensuatiæ et levitate alrepti, negligebant illa monita divina in factis posita, atque potentiores opprobriabant infirmos et debiles, omnique cædibus et sanguine creabantur. Res jam circa annum 235 post hominis creationem (Gen. 4, 26, 6, 1), eò delapsa erant, ut Dei ultores necessarium esse duxerint, sese nomine filiorum seu cultorum Dei, disingere à reliquis tantquam filiis hominum, quæ, Dei oblit, humano impetu ad quæcumque audenda abripiebantur. Hoc malum per cœmibia cultorum Dei cum filiabus hominum, i. e., irreligiosorum, latius serpsit; hæ enim uxores, familias quoque piorum corrupserunt, quàm informationem prolium, ad quàm matres plus quàm patres contribuerunt, negligenter, atque ita progeniem nequiorum relinquerent. Hinc corruptio paulò post omne genus hominum ita pervasit, ut repetitis Dei monita per spiritum propheticum, Gen. 6, 5, nihil proficerent; quare diluuium subsecutum est. Conf. infra, § 294.

§ 292. *A diluio usque ad Abrahamum.*—Hæc terribilibus omnium viventium strages, 120 annis antea, Gen. 6, 5, annuntiata fuit, ut Noehi familia agnosceret, eam esse à Deo immissam, ut insigni hoc facto, cuius memoria faciliè per omnes generationes conservaretur, patere, esse summum universorum gubernatorem, cui vita hominum displicent, et qui, etsi longanimis, nihilominus in scelerosos demum animadvertit. Accessit post diluuium monitio divina, omnem homicidam morte preletendum esse, et nullum porò diluuium fore; atque hæc securitatis sese signo visibili, arcui in nubibus, annexa fuit. Posteris Noehi hæc doctrina altâ mente reposerant, et, consilio adificanti turrim, ne dispergerentur, divinitus dissipato, faciliè observant id Deo displicens. Ita quoque illud, quod Nemrod aggressus est, vi regnum sibi condens, reprobantur, quod ipsum nomen Nemrod, *rebellis*, et proberbium: *Sicut Nemrod venator potens coram Jehovâ*, innuit. Ast progressu temporis, homines rudes, sibi consuleri non valentes, et imaginatione ducti, copurunt diversis objectis vim sublimiorum et divinum tribuere, et ab his opem expectare. Ita in numina transformata sunt saxa, arbores, animalia, venti, fluvii, sol, luna, astra, defuncti homines, etc. Accesserunt demùm imagines sculptæ, altaria, templa, etc. Primum quidem, Deus creatorem et gubernatorem universorum, et hæc creaturas simul venerabantur; paulò autem post, Dei oblit, hæc sola adorabant, et cum hæc ficta numina morum probatorem non curarent, disciplina quoque morum magis magisque negligebatur, ut tandem plurima gravissima scelera nihil fierent, imò et in cultum deorum vertebantur.

§ 293. *Abraham, Isaac et Jacob.*—Corruptione hæc novâ se latius diffundente, Deus vocavit Abrahamum, cuius majores inde à primo homine religionem et morum probitatem custodiverunt, Gen. 5, 1, 52; 11, 10,

caverent, ut etiam reapse contigit, prout magnum exemplum Hebræorum in Assyriâ et Babyloniâ exulum, docet, qui momente hâc diuturniori castigatione resipuerunt, ut constantes demum cultores Dei essent, quod et Moses prædixit. Deut. 4, 28, 51; 50, 1, 40. Conf. Janssens l. c. vol. 1, p. 78.

§ 298. *Dispositiones ad conservandam religionem.* — Ut Hebræi, quorum multi in Ægypto idola coluerant, aunc per extraordinarias divinas operationes, vic ad cultum Dei redirent, in religione constantes essent, nec facile exemplo aliorum gentium, inter quas versari erant, ad idololatriam inducerentur; Deus se illis, ut § 209 diximus, regem obtulit, et ab ipsis acceptatus fuit, atque hinc omnis Dei cultus simul fuit obsequium erga regem. Hæc theocratica republice forma, in qua omnes leges regis, erant leges Dei, perpetuò verum Deum in mentem revocabat. Ita etiam rigida observatio sabbati, festi Pentecostis post septem hebdomadas messis, anni septimi sui sabbatici, anni Jubilei post septem annos sabbaticos, erat symbolica confessio Dei creatoris et gubernatoris omnium. Pascha quoque et festum tabernaculorum in memoriam revocabat, eundem Deum creatorem fuisse, liberatorem ex Ægypto, et ductorem per Arabiam; et quoniam festis Pentecostis et Tabernaculorum, gratias rependerentur pro collectis fructibus, docebantur Hebræi, hos quoque eidem Deo creatori in acceptis referendos esse. — Ut autem assuescerent Deum credere invisibilem, omnes effigies Jehovæ interdicta fuerunt, ne ipsis quæpiam vis tribueretur, aut multiplicatione eorum etiam pietas Jehovæ introduceretur. Sacrum duntaxat tabernaculum concessum, quod Apotheosim admittit. Ne autem et in hoc sacro loco superstitiò irreperet, omnes minutiores quoque ritus legibus definiti fuerunt, atque præceptum fuit, ut omnia sacrificia in uno hujus sacri loci altari offererent, ubi mutua sacerdotum et Levitarum observatio accederet, ne quisquam superstitione viam ad idololatriam sterneret. — Parentibus quoque sedulo inculcatum fuit, ut omni occasione, præsertim verò celebrantes festa, et observantes ritualia præscripta, proles suas religionem et historiam genitæ edoceret; et ne hæc instructio, falente memoria, vel ignorantia degeneraret, cautum fuit, ut liber legis omni septennio in sacro tabernaculo prælegeretur, ubi non modo parentis errores, quos fortasse fovebant, corrigere, sed etiam adolescententes audire possent, ad doctrinam, quam perceperunt, libris sacris consentiret. Denique ipsa Dei nomina: *Jehova, Deus Abrahami, Isaac et Jacobi*, atque possessio regionis Chanaan, unicum sacrum tabernaculum, uniens summus sacerdos, unica familia sacerdotum, unica tribus Levitarum, imò et ipsa decimæ, sacrificia, redemptio primogenitorum, primitivæ, immunditiæ, purificationis immundorum et reliqua, quæ præscripta verunt, perpetuò monebant Hebræos, Deum esse unicum omnium gubernatorem, qui eos ex Ægypto in hanc regionem deduxit, atque hæc omnia observanda præcepit. Conf. in primis Deut. 26, 1, 4, 11. Exod. 42, 25, 28; 45, 4, 16. Canticum quoque Deut. 52.

Hebræi memorie mandare jussi erant, ut esset perpetuus monitor officii et futuræ sortis suæ, si officio suo deessent.

§ 299. *An religio Mosæica ad morum disciplinam spectat?* — Quoniam Moses præparationem ad legislationem, librum Genesios, in quo religio est moralis, præmisit: expectandum est, religionem quoque illam, quam ipse inculcat, ad moralem disciplinam spectare. Atque id in lege, quam ex mandato divino promulgavit, ubique deprehenditur; omnia enim ad Deum creatorem et gubernatorem universorum referuntur, cui omnes homines gratum animum et obedientiam debent. Cùm autem Hebræi à Deo singularia recepissent beneficia, et alia, porro promissa, jure expectarent; cò pluribus quoque et gravius rationum momentis Deo devincti erant, Exod. 20, 2. Lev. 11, 45; 25, 58. Deut. 4, 32, 40; 5, 24, 38; 16, 12, 15; 20, 25; 7, 6, 11; 8, 1, 6; 10, 18; 9, 4, 5; 10, 12; 11, 1, 26, 1, 10; 52, 6. Quare Deum, non modo creatorem et rectorem universorum, qui omnes homines innumeris beneficiis ornât, sed etiam peculiariter liberatorem et benefactorem suum, qui ipsos tot tantisque beneficiis cumulavit, et futuris quoque temporibus favere promisit, ex toto corde, ex totâ animâ et ex omnibus viribus amare, et ex hoc amore atque ex grato erga Deum animo, mandata observare jubentur, quia non nisi per hanc custodiam legum, Dei benevolentiam promereri, atque ulteriorum beneficiorum divinorum capaces se prestare possent, Deut. 6, 4, 5; 11, 1, 15, 14; 15, 4, 5. Non modo per abstinentiam à cibis immundis, Lev. 11, 45, 20, 26. Deut. 14, 1, 2, 21, sed etiam morum probitate sancti esse monebantur, sicut Deus sanctus est, Lev. 19, 2; 20, 7, 8. Præcipitur, ut, sicut ipsi se, ita etiam proximum amant, Lev. 19, 18, non modo Hebræum, sed etiam peregrinum, Lev. 19, 35, 35. Exod. 22, 20, 21, 23, 9, 12. Num. 15, 14. Deut. 10, 18, 19; 24, 17; 27, 19. Interdicitur iniuriæ et vindictæ, Exod. 23, 4, 5. Lev. 19, 16, 18. Deut. 25, 7, 8. Conf. Job 31, 29, 31. Cavetur, ne in servos quidem immites aut inhumani sint, Exod. 20, 10, 11; 21, 2, 11, 20, 26. Lev. 25, 39, 55. Deut. 5, 14, 15; 12, 17; 15, 12, 15; 16, 14, 14; 25, 16, 17; 24, 1, 4; 25, 4. Conf. Job 31, 14, 15, et beneficia in pauperes, viduas et pupillos inculcat, Exod. 22, 21, 26. Lev. 19, 9, 15; 25, 22; 25, 5, 6. Deut. 12, 5, 7, 14, 22, 24; 15, 7, 15, 16, 10, 12; 24, 10, 22; 26, 11, 15; 27, 19. His incitamentum additur ex eo quod et ipsi in Ægypto peregrini et servi fuerunt, atque ad eò pro nofissimo ponitur, alteri esse præstandum, quod nobis ab aliis præstari optamus; et alteri non esse faciendum, quod nobis fieri nolumus. Imò et crudelitas in pecudes prohibetur, Exod. 20, 10, 11; 25, 11, 18; 54, 26. Lev. 22, 28; 25, 7. Deut. 11, 21, 22, 6, 7, 10; 25, 4. Moneantur, ne surdo maledicant; aut cæco obstaculum ponant, Lev. 19, 14. Deut. 27, 18; ne mentiantur, Exod. 25, 1, 7: ne tanquam delatores regionem obambulant, Lev. 19, 18, 19. Vetantur, ne magistratibus, quos fortè sibi non favere opinantur, maledicant, Exod. 22, 27, 28. Jubentur, omnem frau-

dem, tanquam abominationem coram Deo, fugere, Deut. 25, 15, 16, res inventas restituere, et dominum eorum sculo indagare, Deut. 22, 1, 3, à fornicatione et pederasti, atque ab incestu et bestialitate, imò etiam à concupiscentiâ impudicè abhorre; quia hæc eorum et abominabilia sunt coram Deo criminata. Lev. 18, 1, 50. Deut. 23, 18, 19; 2, 25. Exod. 20, 17. Leges quoque civiles eo incitamento observandæ erant, quòd leges erant Dei creatoris, gubernatoris et benefactoris sanctissimi, Lev. 11, 41, 45; 18, 5, 3, 11, 50; 19, 10, 12, 14, 18, 28, 28, 50, 52, 54, 57; 22, 3, 8, 50, 55; 25, 22, 45; 25, 17, etc. Moses custodiam legum ubique memoratis modo momentis urget, et perpetuò inculcat, alia omnia, sine hæc religio observatio legum, nullus esse momenti, in primis Deut. 4, 1, 1, 40; 5, 1, 6, 25; 8, 1, 19; 10, 12; 11, 1; 29, 1; 50, 20, que loca lege et relege. — Sacrificia, que peralta mandantur, exercitum erant grati in Deum animi, vel ponam peccatori debitam, quasi in effugie, representabant, et graviter monebant, peccata esse cavenda, simulque promissiones à Deo factas in memoriam revocabant, et magnum novi Fœderis sacrificium præfigurabant, conf. infra, § 570. — Promissiones honorum temporalium, et minas malorum que inde adeo sensu Hebræorum accomodate erant, morum probitatem non amplius impediabant, quam hujusmodi promissiones et minæ nostram moralem prolium educationem impediunt, conf. supra §§ 294 et 297. Religio igitur Mosæica morum probitatem promovebat; line conspiciamus in Bibliis plures viros, quorum integerrimos mores admiramus, conf. Janssens l. c. vol. 1, p. 168, seqq.

Ceterum, multis offendicò est, in lege nullam disertam fieri mentionem conditionis hominis post mortem, indeque rectè concludere putant, antiquos Hebræos nullam futuræ vitæ notitiam habuisse. — Ast contrarium apparet 1° ex libro Jobi, in quo spes future vitæ apparet, c. 19, 25, seqq., 14, 12, 19, 25, seqq., 26, 5, etc. conf. Rosenmulleri schol. in lib. Job. Lips. 1824, edit. 2. — 2° Ex Gen. 5, 24; 15, 15. Accedit Hebræos distinxisse oram, אֵל שֵׁמַיִם, à sepulcro, קֶבֶר. Gen. 25, 8; 37, 58; 49, 55; 50, 2, 10. Num. 20, 24, 26. Deut. 34, 7. 1 Reg. 2, 20; 11, 45; 2 Paral. 15, 25. — 3° Ex necromantiâ, quâ animi defunctorum excitari posse credebantur, Lev. 19, 51; 20, 6, 7. Deut. 18, 11; 1 Sam. 28, 5, 10, etc. Quod enim quippiam opponunt, supersticiosos sibi minime constare, eo certè non valet, ut supersticiosos animos defunctorum, quos non esse credit, suscitari et de arcanis et futuris interrogari posse credit, conf. supra, § 294. Successu temporis à Davide et Prophetis hæc doctrina magis à disertis proposita fuit. Vitam autem felicem probis tantum expectandum testantur, non improbis, Ps. 16, 8, 11; 17, 14, 15; 49, 15, 16; 73, 25, 28. Quoniam verò sæpius rationum momenta ad bene agendum ex hæc vitâ desumebant, satis tamen caverunt, ne pii ad desperationem redigerentur, eum se calamitatibus obrui, impiis autem res bene cedere viderent: tandem enim aliquando virtutis præmia, impietatisque penas

instare annuntiabant, conf. Eccles. 11, 9; 12, 7, 14. — Vide quoque Casti Innoc. Ansaldi de futuro seculo ab Hebræis ante captivitatem cognitum.

§ 500. *An typi in lege Mosæica?* — Typos non tantum historicos et morales, sed et propheticos esse in lege Mosæica testem habemus luculentissimum Apostolum Paulum, Ep. ad Hebr. 9, 8, coll. 8, 5, seqq. 9, 24; 10, 1, etc., docentem legibus, cæremoniis et sacrificiis lege Mosæica institutis, nempe fuisse factam legum, et rerum sacrarum longè meliorem, in primis sacrificii illius, quo Jesus Christus hominum peccata esset expiaturus. Hæc peculiariter pertinent ritus iustitiae, quorum hæc omninò erat indoles symbolica, ut peccati feditatem, que tollendo esset, oculis quasi subijcerent; atque universè particularium sacrificiorum, ut et plerumque, que à summo pontifice peragenda erant expiationis die, ea erat ratio, ut in his animadverteretur, homini reo opus esse morum emendatione, et peccatorum veniâ, licet non nisi umbra conspiceretur harum ipsarum rerum, que demum per Christi doctrinam, instituta et acta, in plenam lucem evocata fuerunt. Ceterum propheta id omni avo perspexerat, atque persæpè disertis verbis prædixerat. — Si non omnes Hebræi æquè clarè perspexerunt hunc finem typorum in lege Mosæica, veritatis typorum non obstat, sicut veritati religionis christianæ ejusque dogmatum non adversatur, quòd non omnes eam clarè intelligant. Vide Luc. 18, 51, 55; 24, 25, 27, 44, 47, conf. Act. 5, 48; 26, 22, 25. Joan. 20, 9, cum Act. 2, 27, 51, 55; 13, 54, 57, et § 570.

§ 501. *Religio à Mose usque post exitum Babylonicum.* — Hæc Mosæica institutio per omnes sequentes sæculos efficaciam suam exeruit. Deus æterno decreto pro illis temporibus, quibus religio periclitabatur, mala et calamitates disposuerat, que gentem monebant, ut iudices seu rectores republice acceptaret vel eligeret, qui patriam et religionem restituerent; vel legatos Prophetas mitteret, qui reges et proceres graviter monebant, et ausibus nefariis, quibus idololatriam introducere nitentur, grandia impedimenta objiciebant, ne perire possent, que molebantur, in primis quoniam divina providentia, pios regum imperio successores disposuisset, qui prophetas audiebant, que sub antecessoribus malè acta erant, rescindebant, idololatriam tollabant, et cultum Dei rursus restituebant. Quom verò monitiones demum vic quidquam proficerent, et omnia perpetuò in pejus ruerent; respublica Israelitica anno 253 post schism. (722 ante Chr.) eversa est, et civis ab Assyriis in Gozan, Calachem, Assyriam et urbes Medie deportati sunt; regnum verò Juda 587 post schism. (588 ante Chr.) per Chaldeos eversum est, et civis ad ripas fluvii Cabor et in Babylonium adducti sunt. Hæc contigerunt, prout jam Moses, et dein propheta prædixerant. — Diserimen, quod inter conditionem Hebræorum sub iudicibus, et dein sub regibus, interessit, in eo versatur, quòd avo iudicum, per 450 annos, non erat qui idololatriam juberet, aut auctoritate snâ promoveret, sed gens spontè in hoc vitium mela;

quare hæc lues nunquam tam latè grassabatur, ut ipsum sacrum tabernaculum hæc fœditate contaminaretur. Reges vero impii idololatram jubebant, aut auctoritate sua promovebant; quare et in templum usque penetravit. Pessimi erant in regno Judæ, Achaz et Manasses, qui filios suos Molocho immolaverunt, et Achaz dedecore ipsum quoque templum clausit. In regno Israel, Achab cum Sidonia uxore Jezabel, reliquos omnes superavit. Ultimis annis in utroque regno, præsertim vero in regno Judæ, omnis generis superstitione, et morum corruptio invadit. Nullum itaque aliud restabat medium, quàm extrema severitas, quæ gens universa è patriâ in longinquis regiones dispersa, humiliata et afflictâ discederet, se sine Deo nihil posse, nec deos ullam operam ferre. — Quàm demum qui à Mose et prophetis predictus fuit reditus, per Cyrum inopinatè contingeret, atque templum et urbs Jerusalem restauraretur; gens, per tot insignia et latissimè patentia vaticinia opere completa, convicta fuit, Jehovah omnipotentem et omniscium esse gubernatorem universorum, et inanes esse omnes alios deos; quare abhinc Deo adèb constanter adhæsit: ut demùm hinc Antiochi Epiphaniis mandatis, neque ejusdem supplicis cederet, sed omnis generis tormenta suliret, arma pro religione arripere, libertatem vindicaret, et alias quoque gentes ad suam religionem pertraheret. Judei reliqui, in Oriente et Occidente latissimè dispersi, ubique locorum proselytos acquirebant, et reliquis ethnicis innotuit, esse gentem, quæ unicum Deum invisibilem creatorem et gubernatorem universorum coleret. — Judei id temporis sperabant, jam appropinquare illud ævum, quo promissus Messias veniret, et vera religio ad omnes gentes propaganda esset, sicut Patriarchis promissum, et à Prophetis predictum fuerat; res quidem eorum, discordiâ principum, rursus magis magisque collabebantur, et ruinam minabantur, nihilominus illud ipsum, quod antiquissimis temporibus promissum fuerat, per Jesum, qui finis est omnis legis Rom. 10, 4, præstitum fuit.

§ 502. *Hebræorum post exilium perseverantia in religione.* — Hebræorum post exilium in religione perseverantia, cujus meminimus, in primis complemento vaticiniorum de eversione regnorum Israel, Judæ, Assyriorum et Chaldaeorum, atque de reditu Hebræorum ex captivitate, nititur, uti ex Zach. 1, 2, 6. Esdr. 9, 7, 15. Neh. 9, 52, 57; 17, 18, liquet. Nam illa Hebræorum, per diuturnum exilium castigatio, quam dii alii, quos colerant, avertere non poterant; et reditus, qui solâ Providentiâ illius Dei, qui hæc omnia annuntiaverat, sine ulla gentis cooperatione demùm contigit, animos, tot casibus afflictos excitabat, ut hæc et omnia reliqua, quæ, prout prædicta fuerant, acciderant, et antiquiora quoque singularia Dei beneficia, tranquillo animo perpendere, quod, ut sæpius fiet, instituit sine synagoga in quibus omni sabbato lex Mosis, et non multo post etiam illi sacri quipiam libri, in primis Prophete prælegebantur, preces fundebantur, hymni sacri decantabantur, et populus exhortationibus quoque ad religionem et morum probi-

tatem excitabatur. His accesserunt scholæ, in quibus juvenus accuratè de religione edocbatur, quàm à parentibus instrui potuit. — Judeos his temporibus Deum ex principis philosophicis cognovisse, atque hinc eorum in religione aviâ perseverantiam descendere, repugnat 1° argumento librorum, qui ex his temporibus supersunt; nam ex Aggæo, Zachariâ, Esdrâ, Nehemiâ et Malachiâ, ex libro Ecclesiastici et Sapientie apparet, religionem historici antiquiori, et præsertim antiquis miraculis et complemento vaticiniorum superstructam fuisse. Imò 2° ex philosophicâ Dei cognitione hæc persuasionis firmitas nequaquam orta fuisset, siquidem antiquiori ævo nequaquam deprehenditur, etsi in Psalmis et scriptis antiquorum Prophetarum, plura adfuerint argumenta, quæ ex reo natura ad confirmandam doctrinam de vero Deum, et ad ostendam deorum inanitatem, deprompta sunt. Accedit, doctrinam philosophorum de Deo subtilioribus rationibus superstructam fuisse, quas hebræorum diducere, et ad confirmandum in religione animum adhibere non poterat.

§ 503. *Propagatio Judaismi.* — Judæi ultimis quatuor ante eversionem Jerosolymæ seculis, latissimè dispersebantur, et ubique locorum nanciscabantur proselytos. Id non parùm promovit persecutio Antiochi Epiphaniis, quæ Deus ille, qui Judæis tantis victorias per Machabæos conferebat, attentionem gentilium excitabat; quare demùm integrè gentes, ut Idumæi, Ituræi et Moabite, per circumcensionem ad Judaismum transierunt. In Jaman seu Jemen, regione Arabiæ Felicis, centum et aliquot annis ante Christum, rex erat Judæus, et religionem judaicam tractat et propagabat. Judei in Asiâ minori, Græciâ, et demùm Romæ plures ad religionem suam alliciebant. Romæ præsertim multitudine proselytorum, non rarò in comitiis prævalebant, et, quia inquieti erant, demùm à Tiberio Italiâ, atque à Claudio Româ discedere jussi sunt, quin tamen jussa effectui mandarent, Tacitus Annal. 24, 85; Suetonius in Tiberio, § 56, et in Claudio, § 26; Dio Cassius L. 60, p. 669. Prærogative, quæ ipsis sat ample à Romanis concessæ erant, removebant impedimenta, quæ ethnicos à transitu ad Judæos retinere potuissent. Hinc proselyti et in primis proselytæ, à doloribus circumcensionis exemptæ, perpetuò angebantur, et in novo fœdere sæpè commemorantur. Act. 2, 11; 6, 5; 15, 45; 16, 14, 17, 18, 7, 15; 19, 20; 25, 50; 16, 15, 18; 17, 4. Joseph. de B. J. II, 20, 2; Archæol. Jud. XVIII, 5, 5. Circa tempora Christi Izates, rex Adiabenis, per feminas eductus, circumcisus est, et religionem judaicam in regno suo propagabat, Joseph. Arch. XX, 2, 1, 5. Hæc ratione Providentiâ sternebat viam, quæ religio christiana in totum orbem deferri posset; ubique enim erant Judei et synagoge, in quibus Apolos Judæi predicabant, et ethnicis quoque præsertim pro proselytos, annuntiabant, Act. 2, 5, 11; 11, 19; 15, 4, 6, 15, 52; 14, 1, 28; 16, 1, 40; 17, 1, 17, etc.

§ 504. *Rerum Judaicarum conditio.* — Judei, ubique locorum concordè, peculiariter quampiam scie-

tatem constituiebant, et, etsi magnis terrarum tractibus dissiati, inter se tamen juncti erant per templum Jerosolymitanum, quo omnes quotannis undique semisolum mittebant, et, qui poterant, etiam ad festa proficiscebantur, qui verò non poterant, dona, templo aut sacrificiis dicata, aliis transferenda tradebant. Judeis Ægypti, Leontopoli in nomo Heliopolitano, ab anno 149, ante Chr. usque ad 75 post Chr., templum quidem erat peculiare, nihilominus nexus cum Jerosolymitanis constabat. Concordia hæc minimè turbabatur per tres sectas scholasticas, usu philosophiæ in interpretatione Bibliorum, ortas; nam, ut ipse Josephus Archæol. XV, 10, 4, observat, Pharisei Stoicis, Sadducei Epicureis, et Essæi vel Esseni Pythagoreis simillimi erant. — Pharisei familiarem inter se amicitiam colebant, et, quia illis plebs et nobiles femine adharebant, potentissimè, hincque audaces in tumultus proni, et ipsis regibus summisque sacerdotibus formidabiles erant, Joseph. Archæol. XIII, 10, 5, 6. XVII, 2, 4; XVIII, 1, 5. Scissiones quarpiam inter ipsos, ut assecte Schammai, Hilleli, et demùm Jude Galilæi, concordiam non turbabant. Sadducei non erant nisi divites et magnates, qui, si muneribus publicis fungebantur, sententias Phariseorum se accommodare coacti erant, ut à plebe tolerarentur. Jos. Arch. XIII, 10, 6; XVIII, 4, 3, 4. — Esseni, arctissimo nexu conjuncti, quasi ordinem quempiam monachorum constituiebant, et non modò in Ægypto, sed aliis quoque regionibus; et ferè 4000 in ipsâ etiam Palæstina, præsertim ad occidentalia maris Mortui littora debebant, Jos. Arch. XVIII, 1, 5. Plin. Hist. nat. 1, 5, c. 17.

§ 505. *Ætas harum sectarum.* — Ex narratione Josephi Archæol. XIII, 10, 5, 6, Joannem Hyrcanum, per suam à Phariseis ad Sadduceos defectionem, familie sue multa incommoda creâsse, liquet hunc principem jam olim juvenem, i. e., circa annum 150 ante Chr., fuisse Phariseum et has duas sectas jam illâ ætate fuisse celebres. Josephus, Arch. XIII, 5, 9, quoque disertè dicit, jam sub principe Jonathan, i. e., ann. 159, 144 ante Chr., omnes tres sectas incluisse, et addit, eas esse *in eò tempore ægypticæ*. In libris quidem Machabæorum non memorantur; ast ex allegato mox Josephi loco liquet, eas illâ ætate certò adfuisse. Sunt tamen, qui arbitrantur, Phariseos sub *ἀρχαϊκοῖς*, i. e., piis, 1 Mach. 2, 42; 7, 15. 2 Mach. 14, 6, latere, eosque idè nomine piorum venisse, quod amplius, quam lege prescriptum erat, præstare voluerunt, quim è contrario alii, qui litteræ legis inharebant, justè compellati fuerint, et hos esse Sadduceos. Similis quidem origo harum sectarum negari vix potest; verum hæc antiquior est Machabæis. Accedit, *ἀρχαϊκοῖς*, 1 Mach. 2, 42 esse *πύρρος ἐκαστοῦ τῶν νόμων τῶν νόμων*, qui spontè pro religione militabant; et 2 Mach. 14, 5, omnes milites Judæ, dicit *ἀρχαϊκοῖς*, conf. 1 Mach. 7, 15. Josephus quoque Arch. XII, 10, 3, *ἀρχαϊκοῖς* non compellat Phariseos, sed *ἀρχαῖοι καὶ ἄλλοι τῶν ἔθνων*. — Quod in Pirke Aboth de Zadok et Baithos, discipulis Antigoni Sochai, auctoribus Sad-

duceorum, refertur, eos nempe omnem et virtutis remunerationem, et vitii poenam futuram negasse, eò minùs probari potest, quòd Josepho Flavio Antigoni est; id modò verum subesse videtur, atque Antigoni Sochai discipuli Simeonis justè, vel paulò post, i. e., circa initium vel medium seculi 5 ante Chr., has sectas natas fuisse. — Esseni ori sunt in Ægypto; quàm ingens eorum in hæc regione multitudo et Philonis quoque testimonium de vit. *contempl.*, comprobatur, qui Essenos seu Essæos et Therapeutas (*θεραπεύτας*) quidem distinguit, sed distinctio in minutis quibusdam versatur. Utrumque nomen significat medicos, quia medicinam non solum corporis, sed etiam animi profitebantur.

§ 506. *Doctrina theoretica Phariseorum.* — Pharisei se, ob accuratam legis et religionis cognitionem, Deo acceptissimos esse gloriabantur, Joseph. Archæol. XVII, 2, 4, de B. J. II, 8, 14. Luc 11, 52; 18, 11. Sententias autem eorum duntaxat eas, quæ in novo Fœdere attinguntur, exponemus: 1° Docbant Dei decreto, regimini ac Providentiæ subjectas esse actiones humanas, etsi in se liberarum. Act. Ap. 5, 38, 39. — Docbant 2° animos hominum esse immortales, et in receptaculo quopiam subterraneo asservari; animos improborum poenis æternis excruciarî, proborum vero animos præmiis frui, et demùm, si vellent, in alia corpora humana transire, Joseph. Archæol. XVIII, 1, 5, de B. J. II, 8, 14. III, 8, 5. Math. 14, 2, 16, 14. Joan. 9, 2, 54. Resurrectionem corporum Josephus non memorat, ast ab ipsis creditum fuisse, ex novo Fœdere liquet, Math. 22, 24, 35. Marc. 2, 18, 25. Luc. 20, 27, 56. Joan. 11, 24, 2. 2 Mach. 7, 9, 11, 14, 25, 29, 56, 142, 40, 45. — Docbant 3° existere angelos, seu eminentiores spiritus bonos et malos, qui in homines vim tandem subinde habeant. Denique 4° contendebant Deum jure stricto teneri Judæis benefacere, et justicæ etiam regni Messie participes reddere, et eosque et æternum beatos reddere, nec ullam posse damnare. Causam justificationis verò ex meritis Abrahami, ex cognitione Dei, ex circumcissione, et ex oblatiis sacrificiis repetebat, Jos. Flav. Arch. XVII, 2, 4, de B. J. II, 8, 4. Justinus Dialog. cum Tryphone. Pirke Aboth. Rom. 1, 41. Hebr. 10, 1, 18. Conf. Menochii de Republ. Hebr. 1, 5, c. 15, quest. 5.

§ 507. *Phariseorum disciplina jurum.* — Pharisei morum quidem probitati studebant juxta sectæ suæ disciplinam, quæ autem magnâ ex parte perversa et laxa erat; nam 1° plura, quæ à lege Mosâica, civiliter permessa fuerant, etiam moraliter recta esse stantiebant, ut repudium uxoris ex quacunque causâ, et jus talionis, Math. 5, 31, seqq. 19, 3, seqq. — 2° Leges quaspiam Mosâicas ad litteram premebant, et ad suam philosophiam contorquebant; ita legem de amore proximi, de solo amore amici exponebant, e odium inimici licitum esse docbant, Math. 5, 43, conf. Luc. 10, 35; jusjurandum in quo nominatum non esset nomen Dei, non obligare pronuntiabant, aut saltem minutis deputabant, Math. 5, 25; prohibebat

sabbato evellere pascas spicas, sanare ægrotum, etc. Matth. 12, 1, seqq. Luc. 6, 6, seqq. 14, 1, seqq. 5° Leges naturales, que in lege Mosæicâ nullâ penâ sancite erant, mandatis parvis seu minutis accensebant, quibus leges ceremoniales, tanquam mandata magna, longè præferabant, Matth. 5, 19; 22, 54; 15, 4; atque alia, que nequaquam erant mandata, commendabant; hinc iram absque causâ, et impudica desideria parvi faciebant, Matth. 5, 21, 22, 27, 50; proselytos facere studebant, parum curantes, ut mores eorumdem emendarent, Matth. 23, 15; felicitatem in hæc vitâ et divitias maximi pendentes, opes per fas et nefas corradabant, Matth. 5, 1, 12; 25, 4. Jacob. 2, 1, 8. Luc. 16, 14. Joseph. Arch. XIII, 5, 4, 5; vanæ gloriæ cupidi, preces in omnium oculis, non sine sensu sanctitatis suæ, peragebant, Matth. 6, 2, 5; 18, 11. Luc. 18, 11, et sepulcra prophetarum ornare amabant, Matth. 23, 29. Conf. Menochius, l. c.

§ 508. De traditionibus Phariseorum. — Quàm plurimas observavit traditiones sue decreta majorem, que ex parte ab ipso Mose repetebant, et legibus divinis non modò æquiparabant, sed etiam præferabant, Matth. 15, 2, 5. 6. Marc. 7, 5, 15. Thalmod, Rosch-haschana, p. 49. 1. Zehachim, p. 401, 1. Joseph. Arch. XIII, 10, 6. Hæc decreta demum collecta et aucta sunt in Thalmod, ex quo aliqua in novo Fœdere obvia, exponemus. Lotionem manuum ante mensam, quam mos cibos digitis ex patinâ in os inferendi postulabat, in officium religionis vertebant, quia si quis incisus immundum quidpiam tetigisset, illos cibos quoque contaminaret. Omissionem hujus lotionis stantebat esse crimen fornicationis æquale, et exterminatione dignum, Thalmod. Babyl. Aboda Zara, p. 41, 4. Sota, p. 4, 2. Berachoth, pag. 46, 2. Thaanith, pag. 20, 2, conf. Matth. 15, 4. Si quis domum non fuerat egressus, precipiebant, ut manus sine distensione digitorum aquâ perfundantur, et demum eleventur, quo aqua ad cubitos deflatur; dein, rursus affusâ aquâ, demittantur, ut aqua ad digitos defluat. Hoc inquitur Marc. 7, 5. Qui verò domo egressi erant, se balneo abluant, aut saltem manus distensis digitis in aquam immergant. Id Marc. 7, 4, dicitur *עַל יַד בְּרִיתֵינוּ*. Hæc mundatio vasis quoque ante sabbatum continebat, Marc. 7, 4. Ad purificationes hujusmodi spectantur illæ hydrice, que Joan. 2, 6, memorantur. Ab his distinguenda est symbolica lotio manuum, Dent. 21, 6. Ps. 26, 6. Matth. 27, 24. — Ita etiam potum percolabant, ne insecti animalium immundum deglutant, Matth. 23, 24. De immunditate aëdâ axil erant, ut non tantum ethnicis, sed etiam illis Judæis, qui negotium invisum tractabant, uti portitoribus et publicanis, nequaquam convenserent, et omnes, qui non essent Pharisei, spernent, et peccatoribus accenserent, quibus, ne contaminarentur, non communicabant, Thalmod Chagiga, 2, 7. Luc. 7, 59. Matth. 9, 11. — Per hebdomadem his jejuniabant, nempe die Jovis, quo Moesen ascendisse montem Sinai arbitrabantur, et die lune, quo eum descendisse credebant, Thaanith II, p. 9, Schabb. 1, 21, conf.

Luc. 18, 11. Fimbrias superindumenti, et phylacteria gestabant majora, Matth. 23, 5. Fimbrias illa supra, § 422, descripsimus; phylacteria verò, que ex Exod. 15, 16. Dent. 6, 8; 14, 48, excusperant, erant membrance, quibus quatuor loca. Exod. 15, 4, 40, 41, 16. Dent. 5, 4, 9; 11, 15, 21, inscripta erant, dein in formam litterarum vocis *יהוה* convoluta, capsulis coriaceis imponebantur, et foris exteriori parti manus sinistro supra carpum et loris inter oculos, alligabantur. Conf. Menochius, l. c.

Pharisei itaque erant corruptum genus hominum; ast id non de omnibus et singulis valet; occurrunt inter illos viri morum probitate conspici. Matth. 27, 21. Marc. 15, 45. Luc. 2, 25, 25, 51. Joan. 49, 58. Act. 5, 34. Hoc ipsum colligitur etiam ex utroque Thalmod; nam Thalmod Jerosolymitanum refert Berachoth p. 15, 2. Sota p. 20, 5, et Babylonicum Sota p. 22, 2, septem Phariseorum genera valde dissimilia, quorum duo duntaxat referentur, nempe Phariseos, qui dicebantur Sicheimita, qui Pharissimum ob commoda temporalia profitebantur, Matth. 25, 5, 14; et eos, qui discipline morali studiosi, et ad exequenda officia prompti erant, unde non nisi id dicitur: *Phariseus, qui dicit: Scio solo, quod non sit officium meum, ut illud præstem*, conf. Luc. 18, 18.

§ 509. Galilæi et Zelote. — Anno Christi 42, quod Archæus relegatus fuit, nova ex Phariseis proficit secta Galileorum; nam quum sub Quirino, præcede Syric, cui Judæa, inæc provincia romana, attributa fuit, census ageretur, Judas Galilæus, etiam Galonites dictus, Zadoko Sadduceo junctus, publicè donavit, id genus tributi repugnare legi Mosæ, ex quâ Judæi non nisi Deo regi subsint. Tumultus, quos cievit, suppressi quidem sunt, Act. 5, 37; ast discipuli ejus qui Galilæi dicebantur, doctrinam hanc propagabant, et præterea etiam à proselytis omnibus exigebant, ut circumcidantur. Conf. Joseph. Arch. XIII, 4, 6. de B. J. II, 47, 7, 9. VII, 8, 4, 6, 9, 1, 2. Hinc Matth. 22, 17, seqq. Jesu proponitur captiosa questio, an liceat dare censum Cæsari. Galilæi, quos Pilatus Luc. 15, 1, 2, in templo occidit, hujus secte fuisse videntur. — Inter Apostolos Jesu Luc. 6, 15, Simon dicitur *Σαταναϊστος*, seu *Ζηλωτης*, et Act. 21, 20; 22, 5, sunt etiam inter Christianos Jerosolymæ Zelote; ast hi solummodo observationem legis Mosæicæ urgebant, et nequaquam ita exhoritabant, ut illi Zelote, quos in historiâ Belli Judæi comprehendimus.

§ 510. Sadducei. — Sadduceorum sententiæ singulares erant, 1° præter Deum nullum existere spiritum bonum vel malum, et animos quoque hominum cum corporibus emori, nec resurrectionem expectandam esse, et nequidem fieri posse. Matth. 22, 25. Act. 23, 8. 2° Non esse Providentiam, sed omnia à liberis hominum actionibus pendere; 3° traditiones Phariseorum, seu decreta majorem non obligeare, Joseph. Arch. XIII, 5, 9, 10, 6. XVIII, 1, 4, et de B. Jud. II, 8, 14. Alias quidem quaspiam opiniones fovebant, sed non fervidè propugnabant, neque arctam societatem inter se colebant. Cæterum, in iudiciis et

in vitâ communi aliis se ostendebant seviore erga eos, qui delinquerent, et universè duriores et anseriores. Solum autem Pentateuchum suscepisse et reliquos libros rejecisse Josephus Arch. XIII, 10, 6, non dicit; nam legem hoc loco non opponit reliquis libris, sed traditionibus non scriptis, quas Sadducei repudiabant; hinc in Thalmod ex aliis libris non solum oppugnantur, sed etiam ipsi pro suis sententiis argumenta deponunt, Sanhedrin p. 90, 2. Cholin p. 87, 1. § 511. *Esseni et Therapeute*. — Discrimen precipuum Essæos inter et Therapeutas erat, quòd illi fuerunt Judæi Hebræi, seu arameam loquentes, hi autem Judæi Græci prout innuit ipsa nomina. Esseni præsertim in Palestinâ, Therapeute verò inprimis in Ægypto morabantur, et rigidiores erant quàm Esseni, qui majores duntaxat artes agriculturam, artes et apificia (solis que arma parabant exceptis) exercebant; Therapeute autem omnia loca habitata fugiebant, in desertis, campis aut lortis commorabantur, et contemplationi vacabant. Esseni et Therapeute quidem omnia habebant communia, et ex gazophylacio communi vitæ necessaria recipiebant; sed candidati Essenorum sua societatè offerebant, Therapeutarum autem ea propinquis relinquebant, et utriusque post annos probationis professionem integerrimè probitatis emittent.

Esseni ante solis ortum fundebant preces, post quas quilibet à preposito ad agriculturam vel artem suam mittebatur. Hora undecimâ ad panem et pulmentum conveniebant, et ad operationem suam remittebantur. Vespere similibus erat cœna communis. Ante et post mensam sacerdotis preces voce prætibat. Die sabbati in synagogâ legis prælectionem et allegoricam explicationem audiebant, atque etiam singuli privatim libros legebant. — Arcana nomina angelorum habebant, que profanis vulgare nefas erat. Integri vite, inprimis veracitatem colebant, quare jurandum reprobabant, nec jurabant nisi emittendo professionem ordinis sui. Servitum repugnare naturæ asserbant. Quipiam donum prophetiæ sibi arrogabant. Matrimonium non inibant, nisi Esseni alienigenæ classis singularis, neque tamen hi cum uxore congregabantur, quam primùm gravidam esse animadvertiebant. Reliqui erant cœlibes, non quòd matrimonium damnabant, sed quòd feminas omnes censebant esse adulteras. Qui de quopiam crimine convictus erat, è societate excludebatur. — Doctrina eorum ferè eadem erat, que Phariseorum. 1° Deum dicebant autorem omnis boni, non autem mali, seu cooperari ad bona, non autem ad mala; 2° animas insubstantes esse immortales, et post mortem, probos in insulis beatorum trans mare præmia recipere, improbos verò sub terrâ penas subire æternas; 3° sacrificia cruenta reprobabant; quare templum non frequentabant, Joseph. Archæol. XV, 10, 5; XVII, 15, 5; XVIII, 1, 5; 10, 5, de B. J. II, 8, 2, 12. Philo, quòd omnis probus liber, p. 867, seqq.

Therapeute in perisque cum Essenis faciebant; ast omnes erant cœlibes; suscipiebant quidem in ordinem suum puellas, sed hæc manebant virgines, et eadem vite rationem tenebant. Solo die sabbati communem habebant mensam, ubi viri à dexterioribus, virgines autem separatæ, à sinistris sedentes, solo pane et sale, atque interdum hyssopo vescebantur. Nocte sabbati vigiliæ agebant, et, ut olim Israelite post transitum sinis Arabici, hymnos cantabant, et sacras choreas ducebant, Philo, de Vit. kontempl. § 512. *Hellenista*. — Hellenista, qui Act. 6, 1; 9, 29; 11, 20, occurrunt, dicebantur illi Judæi, qui non solum in Ægypto, Asiâ minori, Græciâ, sed ubique quoque locorum vernaculâ utebantur græcâ, ideoque non sunt proselyti idem, qui Joann. 7, 55. Jac. 1, 4, 1. Petr. 1, *ἡμεῖς τὸν ἑλληνιστὸν* compelluntur; nam Hellenista etiam Jerosolymæ erant, Act. Ap. 6, 1; atque inter Græcos dispersi quoque erant Judæi Hebræi, arameâ dialecto utebantur, uti ipse Paulus, Tarso oriundus, 2 Cor. 11, 42. Philipp. 3, 5. Nempè arameam loquentes se hoc avo Judæis Græcis longè præstare arbitrabantur, ideoque contendeabant in aliis quoque locis, vernaculam suam arameam ad posterum propagare. — Hellenista Onias filius Onia: III, ut supra diximus, in Ægypto Leontopoli, circa annum 149 ante Chr., templum extruxit, in quo sacerdotibus de genere Aaronis et levitæ ministrabant, et omnia erant eadem, que Jerosolymæ cœnebantur, nisi quòd candelabrum aureum non insistebat basi, sed catenâ aureâ in aere pendebat, Joseph. Arch. XIII, 5, 4, 5. Onias hoc ausu suo iniecitur quidem loco Isa. 49, 18, seqq., qui verò nequaquam ita ad litteram capiebat. Est templum itaque hoc erat illegitimum, nec ab aliis Hellenistis, nisi Ægyptiis et Cyrenensibus frequentabatur, qui tamen non rarò quoque templum Jerosolymitanum invisebant, Act. 6, 9. Thalm. Jerus. Megilla, p. 75, 4. Propter tumultus Judæorum, templum hoc anno 73 post Chr., mandato Cæsaris Vespasiani, clausum fuit, Joseph. de B. J. VII, 10, 4. Archæol. XX, 10, 1.

§ 513. *Proselyti*. — Proselyti, *προσῆλυτοι*, *adventæ*, *ἀπὸ τοῦ προσελθῆναι* dicit, olim memorantur, ferè duntaxat in itinere per Arabian, et demum in Palestinâ sub Davide et Salomone; à Mose dicitur *גר*, si domo careret; *גר* *ישראל* verò, si domum haberent. Etate autem Christi et Apostolorum ubique terrarum erant frequentes, et quidem vel circumcisi, *proselyti iustitia*, vel incircumcisi, *proselyti portæ*, in novo Fœdere, *colentes Deum*, et *timentes Deum*, nuncupantur, Act. 2, 5; 10, 2, 22; 15, 16; 18, 7, conf. 2 Reg. 5, 17, 19. His antiqui illi Schenite et Rechabite (posterii Chobab, leviri Mosi) accensendi sunt; nam unum quidem verum Deum coluisse, sed legem Mosaicam minimè observasse videntur, Num. 10, 29. Jud. 4, 16; 4, 11. 1 Sam. 15, 16. Jer. 55. Judæi autem, his proselytis observanda fuisse præcepta, que dicunt *Noachica*, nempe, 1° ab idololatriâ abstinere; 2° solum verum Deum colere; 3° ab incestu abhorere; 4° homicidium non committere; 5° non furari aut prædari; 6° homicidam morte punire; 7° sanguinem,

et omne, in quo sanguis est, ut suffocatum, non manducare. Ceterum cum Judeis synagogas frequentabant, et quavis ubique Deo sacrificare poterant, templum tamen Hierosolymitanum invisabant, et per sacerdotes sacrificia offerebant. — Proselyti iustitiae autem non solum circumcisioe genti iudaicae inserabantur, sed etiam, sanatione circumcisiois vulnere, praesentibus tribus testibus seu patris, baptizabantur, seu aquis immergebantur, in symbolum, eos non modo à sordibus idololatriae esse purgatos, sed etiam quasi in aquis sepultos, novos homines resurgere, seu regenerari tanquam filios Abrahami, Joan. 5, 5, seqq. Iudaei hunc proselytorum baptismum jam Exod. 14, 24; 19, 10, et Gen. 33, 2, commemorari, et necessarium esse, atque per eum proselytos fieri omnino novos homines asserunt, ut omnis cognatio cum carnalibus propinquis pereat, et proselytus propriam matrem ducere possit uxorem, conf. 1 Cor. 5, 1, seq. — Post baptismum proselytus sacrificium duorum turturum vel pullorum columbae offerebat. Ad hanc oblationem et ad baptismum, etiam feminae, quae legem Mosaicam suscipiebant, tenebantur. Seldenus de Jure nat. et Gen. II, 25, c. 4, p. 158; seqq.

§ 514. Samaritani. — Coloni, à Salmanassare et Assarhadone ex Cutha, Awá, Hamath et Sepharvaim in regionem tribus Ephraim et Manasse missi, 2 Reg. 17, 24. Esdr. 4, 2, 11, cum relictis Israelitis in tum populam coalescerant, atque à metropoli Samaria, dicti sunt Samaritani. Primum quidem deos patrios colebant; quum autem in regione desolatà à leonibus laecessiti essent; petierunt et receperunt à rege Assyriae exulem sacerdotem Israeliticum, qui, fixa in Bethel, antiquo vituli aerei sacrario, sede, eos ex libris Mosis cultum Jehovae, dubio procul sub effigie vituli, edocuit, ut nunc quidem Jehovam et idola simul colebant, 2 Reg. 17, 26, 34, conf. 2 Paral. 50, 1, 10. Hebrais, post reditum ex captivitate, templum edificavit, se socios obtulerunt; quia vero magis beneficiorum à Cyro concessorum, neque diis patriis valedixerant, repulsam passi sunt, illeoque implacabili in Iudaeos odio concepto, templi restaurationem, quantum in ipsis erat, impediabant, atque per obreptionem à pseudo-Smerde interdictum aedificii imperarunt. Iudaei vicissim exacerbat, et simul timoribus facti sunt, Esdr. 4, 4, 24; quare demum, sub Dario Hystaspis templum edificantes, ab Aggaeo et Zacharia sapientibus, magno animo esse iubentur. Nehemia membra Hierosolymae restituit, Samaritani, ut opus impedirent, irritò conatu omnem lapidem movebant, unde averso Iudaeorum aucta fuit, Neh. 6, 1, 14. — Quam autem Nehemias, circa annum 408 ante Chr., uxores alienigenas, ob periculum seductionis, à populo submoveret à Manasse, filius summi sacerdotis Joiadae, uxorem suam, filiam Sanballati praefecti Samaritanorum, dimittere nolens, ad Samaritanos transivit, Neh. 13, 28, et Sanballat, impetratà à Dario Notho facultate, Samaritanis templum in monte Garizim aedificavit, ac illum transfugam Iudaeum, gene-

rum suum, sacris praefecit. Hoc summo sacerdote agente, Samaritani idololatriam dimissis viderunt; quare deinceps plures Iudaei, legis transgressores, ut penae effugerent, ad illos transibant, unde odium utrinque augebatur. — Sub Antiocho Epiphane, 167 Chr., Samaritani templum suum Jovi consecraverunt, 1 Mach. 5, 10. Joseph. Arch. XII, 8, 5; ast demum rursus ad religionem Mosaicam redierunt. Anno autem 129 ante Chr., Joannes Hyreanus templum eorum evertit, Joseph. XIII, 9, 1. Ceterum, ubi poterant, Iudaeos vexabant et ladebant, Josephus Arch. XII, 4, 1. XVIII, 2, 2. Unde odium mutuum perpetuò alebatur; quare aetate Christi nullum erat horum populorum commercium, Luc. 17, 16. Joan. 4, 9, seqq., ut Iudaei, ex Galilea Hierosolymam proficiscentes, non facile per Samariam transirent, sed trajecto Jordane iter per Gilead conficerent, et ad Jericho rursus Jordanem traicerent. Iudaei hoc odio impuls, nomen urbis Sichem, cum nomine Sichar, *ehrius*, commutarunt, Joan. 4, 5. Controversiae autem erant, quòd 1° Samaritani solum Pentateuchum, quem ab illo ex Assyria misso sacerdote receperant, venerabantur, Messiam tamen Prophetam expectabant, Joan. 4, 25, seqq., probabilibus Gen. 12, 15; 18, 18; 22, 18; 26, 4; 28, 24, et aliis quibusdam locis nisi; 2° quòd contendebant, locum adorationis, nequaquam Jerusalem, sed montem esse Garizim, Joan. 4, 20 Joseph. XIII, 3, 4.

CAPUT II.

DE LOCIS SACRIS.

§ 515. De locis sacris generatim. — Aëvo antiquissimo Deus sine discrimine locorum colebatur, ubicunque homines interno religionis sensu movebantur, praesertim vero in locis in quibus prosperum successum aut favorem Dei experti, aut periculo erepti fuerant, et aliis sub umbrà frondosarum arborum, et in collibus et montibus. — Primum altare, quod occurrit, est Noachi, Gen. 8, 20; Abraham, Isaac et Jacob plura in Chanaan exstruxerunt, praesertim in locis in quibus eis revelationes divinae obigerant, Gen. 12, 7; 15, 4, 18; 26, 25; 35, 20; 35, 1, 5, 7. — Moses et auctor libri Josue commemorant idola, altaria et lucos; de templis vero silent; primum Sichemi, deo Baal-Berith dedicatum, sed jam turri munitum, legitur; quare omnium primum putandum non est. Jud. 9, 4.

§ 516. Sacrum tabernaculum. — Locus publicus divini cultus, à Mose usque ad Salomonem, erat sacrum tabernaculum, quod tentorium, habitaculum, sanctuarium, domus, habitaculum gloriae Jehovae, tentorium Jehovae, et tentorium congregationis, et nonnunquam etiam palatium, dicitur. Tripartitum erat: prima pars erat vestibulum, area quadrata, 100 cubitos longa, et 50 lata, undique siparis byssinis, altitudine quinque cubitorum, cincta. Siparia pendebant ex periculis argenteis, quae columnis imitabantur, et haec in plagà australi et aquilonari erant, ubique 20, in plagà occidentali et orientali 10, dubio procul ex lignis acaciae concinnatae; ne verò ab humoribus terrae faciliò

laderentur, aeneis basibus insistebant. In capite autem argentei uncioni adaptati erant, quibus peritiae argenteae, siparia sustinentes, inflgebantur. Ostium erat ex plagà orientali, 20 cubitis patens, ubi siparia quatuor columnis innixa opere phrygionico ornata seu accipietia erant, et quidem colore hyacinthino, purpureo, coccineo et albo, ut ingressus pateret, atolliebantur, Exod. 27, 9, 19; 38, 9, 20.

In medio lateris occidentalis hujus aerae erat sanctuarium, seu tabernaculum, quadratum oblongum, undique coopertum, ab occidente in orientem 50 cubitos longum, ab aequilone in austrum 10 cubitos latum. Parietes compositi erant 48 asseribus, qui ex lignis acaciae, longitudine 10 cubitorum, et latitudine cubiti et dimidii, parati, et laminis aureis obducti, basibus argenteis innitebantur, quibus deauratis jungebantur, et ita dispositi erant, ut in latere occidentali 6, in latere aquilonari et australi utrinque 20 asseres, et duo quidem in duobus angulis duplicati essent, latus vero orientale pateret, Exod. 26, 15, 50.

— Hoc oblongum quadratum, asseribus constructum, quatuor operimentis contextum erat, quorum primum seu intimum strictissimè dicitur כִּסְיָהוּ erat byssinum, et cherochinos colore purpureo, hyacinthino, coccineo et albo accipietis exhibebat; in lateribus ferè cubito à terrà distabat, Exod. 26, 1, 6. Secundum operimentum, strictissimè אֶרָא dictum, ex pilis capris contextum, undique ferè usque ad terram pertingebat, Exod. 26, 7, 15. Tertium operimentum ex rubris pellibus arietum, et quartum ex pellibus caeruleis, vel juxta alios phocorum compositum erat, et utrumque כִּסְיָהוּ appellatur. Latus orientale apertum, sipario seu velo gossipino accipieto claudebatur, quod ex periculis argenteis, per quinque columnas deauratas sustentatis, pendebat. — Lateris spatium bifariam divinum erat; primum 20 cubitos longum, et 10 latum et altum, ab intimo, quod cubus 10 cubitorum erat, separabatur per siparium accipietum, quod ex quatuor columnis aureis pendebat, et δευτερό κτισματικόν dicebatur, Exod. 26, 56, 57. Primum conclave est Sanctuarium; Hebr. 9, 2; intimum verò seu adytum nuncupabatur, Sanctum sanctorum, seu sanctissimum.

§ 517. Altare et labrum aeneum. — In medià ferè aera exteriori erat altare, Exod. 40, 29, tres cubitos altum, et 5 longum et latum, ex lignis acaciae in formam cistae ita constructum, ut inferior pars quatuor tantum columnis seu pedibus insisteret, et latera aeneo opere reticulato cassa essent, ubi sanguis victimarum effundebatur. Superior pars, parietibus ligneis ferè obductis conclusa, replebatur terrà, super qua ignis ardebat. Quatuor anguli eminebant superius instar cornuum; in medio autem altitudinis columnis quatuor annuli aenei, aequali intervallo inserti erant, per quos peritiae traieciabantur, ut altare commodè portari posset. Ascensus ex parte meridionali erat clivus ex terrà aggestus, Exod. 20, 25, 24, 4; 27, 1, 8; 38, 1, 7. Lev. 9, 22. Ad hoc altare pertinebant urnae ad deportandos cineres, pale ad cineres colligendos, pelves ad excipiendum et spargendum sangui-

nis victimarum, fuscinae ad vertendas in igne partes victimarum, thuribula seu vasa ad recipiendas prunas, et alia instrumenta aenea, Exod. 27, 5; 38, 5. — Inter altare et Sanctum, aliquantum versus meridiem, erat labrum; quod una cum basi sua, ex speculis aeneis, quae matrone obtulerant, formà rotundà fustum erat, Exod. 50, 18; 40, 8. Ex hoc labro sacerdotes, obituri functiones, manus pedesque lavabant.

§ 518. Candelabrum aureum. — Lychnuclus seu candelabrum aureum, in primo conclavi sanctuarii, ad latus australe positum, insistebat basi, ex qua stipites lineà rectà in altum surgebat; utrinque aequalibus distantis tres rami, lineà incurvâ procurebant in eandem cum stipite altitudinem, ut Iudaei dicunt, 18 palmarum, cum latitudo esset 12 palmarum. Stipes et rami globis, floribus aliisque ornamentis aureis condecorati erant. Septem extremitates totidem portabant lampades aureas, quae noctu omnes, interdum autem tantum tres ardebant, Exod. 50, 8. Num. 54, 5. Jos. Arch. III, 8, 5. Sacerdos mane et vespere lampades forcipibus aureis disponebat, et sordes in vase aureis efferebat. Aureum totius lychnuchi appendebat talentum, seu 4477 solidos aereos nostros, Exod. 25, 51, 40; 27, 20; 37, 17, 24. Lev. 24, 1, 4. Num. 4, 9.

§ 519. Mensa panum propositionis. — In eodem primo sanctuarii cubiculo, ad latus septentrionale erat mensa ex lignis acaciae constructa, duos cubitos longa, lubitum lata, atque cubitum et dimidium alta, tota camis aureis obducta. Ambibus tabulis cinctis erat limbo seu coronâ, et mox infra tabulam erat cingulum palmare, itidem limbo cinctum. Pèses hoc cingulum palmare in quatuor pedibus, aequali distantia, affixi erant quatuor annuli aerei, quibus immittebantur desaurati vectes, quibus mensa portabatur, Exod. 25, 25, 28; 37, 10, 16. Annulli, excepta arcâ federis, deinceps in templo omisi sunt. In hac mensâ duodecim panes asymi, thure, et, ut Alexandriae versio Lev. 24, 7, addit, sale conspersi, duplici ordine dispositi erant, qui omni sabbatho à sacerdotibus permutebantur, atque panis propositionis, faciei (quia coram facie, seu throno Jehovae jacebant), panis perpetuus, panis perpetuus, dicebantur, Lev. 24, 6, 7. 1 Paral. 25, 29. Appositum quoque erat vinum in scutellis profundis et minoribus, in calicibus operculo tectis, atque in urecis, ex quibus vinum in scutellis et calices infundebatur, et in quos rursus effundebatur, Exod. 25, 29, 50; 37, 10, 16; 40, 4, 24. Lev. 24, 5, 9. Num. 4, 7.

§ 520. Altare suffitus. — Inter mensam et candelabrum aureum, versus siparium Sanctissimi, erat altare thymiamatis, quod lignis acaciae constructum, cubitum longum et latum, et duos cubitos altum, in 4 angulis cornibus ornatum, et totum laminis aureis obductum; quare altare aureum, et altari victimarum oppositum, altare interius, dicitur. Superficies erat limbo cincta, et ad duo latera, aequali distantia; gemini annuli aerei affixi erant, per quos peritiae auro obductae, quibus portabatur, transmittabantur. In hoc altari quotidie, mane et vespere, incensum offerre-

tor, quod Exod. 50, 54, 57, describitur, *conf.* Exod. 50, 1, 40; 57, 25, 29; 40, 5, 26. Jos. Arch. III, 6, 8, et de B. J. V, 3, 5.

§ 521. *Arca foderis in Sanctissimo.*—In Sanctissimo seu adyto, in quod nullus lucis radius penetrabat, erat arca foderis, cista oblonga ex lignis acaciarum parata, cubitum et dimidium lata et alta, duos cubitos et dimidium longa, auro purissimo undique obducta, superius limbo auro ornata, et in binis lateribus longitudinalinis, aequali distantia, quatuor aureis annulis instructa, in quibus veetes deaurati, quibus portabatur, perpetui, etiam dein in templo, immissi erant. Situs ejus in adyto talis erat, ut extremitates veetium, si parietum attingerent, Exod. 25, 10, 15; 57, 1, 9. 1 Reg. 8, 8, 4 Paral. 5, 8, 9. Operculum, ejusdem longitudinis et latitudinis, erat ex auro purissimo elaboratum, super quod in duabus obversis extremitatibus duo Cherubim, vultu sibi obverso et paululum ad operculum inclinato, insidebant. Alae eorum super operculum expansae erant, et formabant thronum Dei Regis, ut arca esset ejusdem scabellum. In arca non erant nisi duae tabulae lapideae, quibus 10 leges fundamentales religionis et republicae inscriptae erant. Penes arcam asservabatur manna in vase auro, Exod. 16, 52, 56, haecus Aaron, Num. 51, 26, et autographum librorum Moysis, Deut. 51, 26.

§ 522. *Regio sancta.*—Castra Hebraeorum, per sacrum tabernaculum et thronum Dei regis, quamquam externam participabant sanctitatem, Deut. 25, 15, 15. Lev. 15, 46; 15, 21. Haec idea deinceps regioni Hebraeorum adhesit, quae jam à Patriarchis per altaria Deo consecrata fuerat, et nunc sedes verae religionis erat, Exod. 15, 47. 2 Mach. 4, 7. Recentiores Judaei alias quoque prerogativas adjecerunt, et diversos sanctitatis gradus statuerunt, quorum summum provinciam, sub Mose et Josua occupatis, minorem verò regionibus, per Davidem subactis, tribuebant, reliquas omnes regiones profanas esse dicebant, quarum vel pulveres contaminantur Judaeum. Sacerrimus autem regionis locus habebatur, in quo fixum erat sacrum tabernaculum, et arca foderis asservabatur, nempe primum Gilgal, et dein Silo, quae urbs in tribu Ephraim, ferè 5 milliarius germ. distabat à Jerusalem versus septentrionem, et in monte peramono sita erat, Jos. 18, 19, 50, 51; 22, 9. Jud. 20, 1. 1 Sam. 1, 5, 24; 2, 14; 5, 5, 21; 4, 5, 4, 15, 18; 7, 5; 10, 17. Sub rege Saule, tabernaculum Noham, inter Arimathiam et Joppen, 1 Sam. 21, 1, 9; 22, 19, et denique Gaboronem, 60 stadiis à Jerosolyma versus septentrionem distans, translatum fuit, 1 Paral. 16, 59, 45; 1, 29, 50. 2 Paral. 1, 2, 6; 15, 1 Reg. 5, 3, 9. Arca foderis verò, sub Heli ex tabernaculo in castra deportata, à Philistaeis capta, et demum remissa, in urbe Cariathiarin, in limitibus Jude et Benjamin, 2 milliarius germ. à Jerosolyma versus occidentem, reposita fuit, 1 Sam. 6, 20, 7, 2, donec post 70 ferè annos per Davidem in arcem Sion deportaretur, 2 Sam. 6, 1, 20. 1 Paral. 15, 4, 14; 15, 4, 16. Denique per Salomonem in Templum translata fuit, 1 Reg. 8, 1, 9. 2 Paral. 5, 2, 20.

§ 523. *Civitas sancta Jerusalem.*—Ex hoc tempore Jerusalem dicta est urbs Dei, sanctissimum habitaculum Alissimi, et urbs sancta, Ps. 46, 5. Isa. 48, 2. Dan. 9, 24, quod titulo etiam in monetis Assaronorum, et hodièdum in Oriente, etiam à Muhammedanis, insignitur. Sita erat in meridionali limite tribus Benjamin, sub 51° 50' lat., Jos. 15, 7; 18, 26, 27. Jud. 1, 21, à littoribus mare ferè 8, à Jordane vero 5 vel 6 milliarius germ., Relandi Palaest. P. I, L. II, p. 425. Tribus montibus vel collibus insidebat, quibus ab ortu, meridie et occasu contigua erant valles: à septentrione autem declive erat solum. Collum altissimum est Sion, seu urbs Davidis. Collis Moria, à Sione versus orientem, profundà valle disjunctus, templum portabat. Collis tertius humilior ad septentrionem, vallis à Sione et Moria separatus, recentiori aëvo Aera dicitur fuit. Aëte Christi erat versus septentrionem suburbium, Beḡedō, καὶ ἀνω πόλις, demum à rege Agrippa muribus circumdatum, uti et Sion et Aera propria habebat moenia, atque mons Moria quoque muro templi peculiari cinctus erat. Ambitus urbis aëte Josephi de B. J. V, 4, 5, erat 55 stadiorum.—In meridionali radice montis Moria paulo versus Orientem, scaturit fons Siloam vel Siloe, Isa. 8, 6. Neh. 5, 15. Joan. 9, 7, 11. Luc. 15, 4, quo unico urbs gaudebat. Hinc erant heri regii, et adhuc aëte Hieronymi Comm. in Matth. 10, vallis erat nemorosa. Collis Ophel non procul hinc distitisse videtur. Joseph. de B. J. V, 4, 4.—Vallis, quae urbem ab ortu, à longè altiori monte Olivarum dirimit, et torrens hyemalis, qui eam irrigat, dicebatur Cedron, Κεδρον, Joseph. de B. J. V, 6, 1.—A meridie est vallis Ben Hinnom, ubi locus Theophehi, ab immolatione prolium infamis. Ab occasu est Gilton, vallis minus profunda, 1 Reg. 1, 55, 58. 2 Paral. 55, 14, 52, 50. 2 Reg. 20, 20. Quam ex his tribus vallibus urbs non facile oppugnari posset, hostes eam à septentrione aggrediebantur.—Golgotha seu calvariae locus, extra urbem erat, Matth. 27, 55. Marc. 15, 52. Joan. 19, 47.—Portæ urbis quidem plures commemorantur, sed situs ferè omnium obscurus est. De situ Golgothae et sepulcri Christi vide Dr. Joan. Mart. Aug. Schelz. eruditum commentationem de Golgothæ, et sanctissimi D. N. J. C. sepulcri situ. Bonnae 1825.

§ 524. *Mons Moria.*—Moria mons, in quo, juxta ultimam voluntatem Davidis, circa annum 592 post egressum ex Aëgypto, templum edificatum fuit, erat collis preceps, cujus vertex capiendus templi atris et edificis non sufficiebat, Joseph. de B. J. V, 5, 4. Quare Salomo, ut spatium ampliaret, montem muro solido lapidibus quadris, ex vallibus erecto, cinxit, et intervalla vacua humo complevit, Joseph. Archæol. XV, 41, 2, *conf.* 2 Paral. 4, 9. Post exilium Hebraei per plura secula, latera collis magis magisque exaggerant murum aquilonarem removerunt, versus meridiem quoque et occasum ex imà valle muros ingentibus lapidibus quadris extruebant, et ita verticem montis in quadratum unius stadii dilataverunt. Murorum horum altitudo minima fuit 500, maxima 400 cubitorum, in partibus versus meridiem.

§ 525. *Templum Salomonis.*—Ambitus montis, muro cinctus, in latere orientali, vel probabilis in omnibus quatuor lateribus, porticibus ornatus dividebatur in atrium magnum super exterius, et in atrium interius, quod etiam atrium ante domum, seu ante propriè dictum templum et atrium sacerdotum dicebatur, 1 Reg. 6, 56; 7, 12. 2 Reg. 25, 12. 2 Paral. 4, 9; 20, 5. Ezech. 40, 28. An duo hæc atria per murum vel cancellos separata fuerint, non liquet; descriptio enim templi Salomonis, 1 Reg. 6, 1, 58; 7, 13, 51. 2 Paral. 5, 1, 4, 22, nimis succincta est; id tamen constat, atrium novum, 2 Paral. 20, 5, non fuisse atrium tertium; sed atrium interius restauratum. In his atriis plura erant edificia et conclavia, in quibus annoxa, utensilia et vasa templi asservabantur, vel etiam sacerdotes et levitæ tempore functionis suae habitabant, 1 Paral. 9, 26, 55; 25, 28; 28, 12. 2 Paral. 51, 12. Jer. 55, 2; 4; 56, 10.—Altare in atrio sacerdotum erat quidem, sicut in tabernaculo, aere obductum, sed ex lapidibus non sectis, et 20 cubitos longum et latum, et 10 cubitos altum, 2 Paral. 4, 4, 10. Vasa et instrumenta, ad altare pertinentia, multo majori numero, quam in tabernaculo, aderant 1 Reg. 7, 40, 47.—Labrum æneum permagnum, et hinc mare aere fenum, יָם אֲבָרָם, dictum, erat hemisphaerium, cujus diameter 10, altitudo 5 cubitorum, crassitudo aeris unius palmæ, peripheria, quae formam liliæ referebat, 50 cubitorum, et capacitas ter mille bathorum erat; replebatur verò duntaxat his mille bathis, 2 Paral. 4, 5, 5. 1 Reg. 7, 26. Variis ornamentis, et epistomis quoque instructum, quiescebat in dorsis 12 hunc æneorum, quorum terni identidem in altam orbis plagam respiciebant. Præterea aderant decem minora labra ænea, variis figuris ornata, quinque in aquilonari, et quinque in australi latere, basilibus et rotis æneis insistentia; ambitus cujuslibet erat 4 cubitorum, et capacitas 50 bathorum; in his lavabantur carnes victimarum, 1 Reg. 7, 27, 59. 2 Paral. 4, 6.

§ 526. *Sanctuarium Salomonis.*—Sanctuarium à *vebis*, 60 cubitos longum, 20 latum, et 50 altum erat, excepto sanctissimo, cujus interior altitudo erat 20 cubitorum, ut superius maneret cubiculum altitudine 10 cubitorum. Fœnestræ erant decussate, et clatrhis clausæ, 1 Reg. 6, 2, 4. Ante sanctuarium erat vestibulum instar turris prominens, 120 cubitos altum, 20 cubitos ab aquilone in austrum latum, et 10 cubitos ab ortu in occasum longum, 1 Reg. 6, 5, 2 Paral. 5, 4. Ante januam ejus utrinque erecta erat columna ænea peripheria 12 cubitorum; illa ad aquilonarem plagam, יָד יְצִיב (stabilis) et hæc ad australem posita, יָד יְצִיב (quasi יָד יְצִיב in illo robur) dicta. His nominibus Salomo videtur significare voluisse spem, quam fovebat, fore ut Deus aedem, ad cujus introitum posite erant, stabilem, firmam, diuturnam redderet. Altitudo minuscuque columnæ erat 48 cubitorum, coronamenta, 5 cubitorum, et basis 15 cubitorum, ut integra altitudo esset 56 cubitorum. Coronamenta, 2 Reg. 25, 17, dicuntur 5 cubitorum, quia in reparationibus templi imminuta fuerant. Hæc columnæ diversis figuris frondium et ma-

lorum puniceorum gloriabantur. Cæterum cavæ erant, ut crassitudo aeris esset unius palmæ, 4 Reg. 7, 15, 20. 2 Paral. 5, 15, 47.—Ad latera sanctuarii, ad ipsos muros, excepto latere orientali, ex trabibus et asseribus constructa erant conclavia trium contiguationum, in quas ex parte australi per cochleas ascendebatur, 1 Reg. 6, 5, 6, 8.—Sanctuarium, lapidibus quadris constructum, totum, intrinsecis et extrinsecis, asseribus cedrinis, quibus diverse figura insculptæ erant, contextum, et laminis aureis obductum erat, 1 Reg. 6, 44, 22. 2 Paral. 5, 3, 9.—Janua *propolis*, præalta et lata, valvis carebat. Valvæ autem Sancti ex lignis oleastri constructæ erant hinc, quæ insculptis Cherubinibus, palmis et floribus exornatæ, atque laminis aureis obductæ erant, et cardinibus aureis vertebantur, 4 Reg. 6, 55, 55. Eodem modo exornata erat porta in sanctissimo, formâ pentagoni constructa, 1 Reg. 6, 54, 52, 50. Utraque janua simul sipario hyssino accipitio velata erat, 2 Paral. 5, 44.—In Sancto altare thymiamatis deauratum, decem candelabra aurea, et decem mense deaurate, de utrisque quinque in aquilonari, et quinque in australi latere, posite erant. In his mensis 12 panes, 100 scutello aureæ, vino plenas, apponebantur, uti et cætera vasa aurea longè plura erant, quam in sacro tabernaculo fuerant, 1 Reg. 7, 48, 50. 2 Paral. 4, 19, 22. Quod si 2 Paral. 4, 7, 8, commemorantur 20 candelabra aurea, id mensis librariorum debetur.—In Sanctissimo arca foderis quiescebat, ita quidem, ut porticæ, quæ longiores fuerant, sit parietum attingerent: unde apparet, fores non fuisse clausas, 1 Reg. 8, 8. 2 Paral. 5, 9. Penes arcam duo Cherubini, ex lignis oleastri sculpti, et aëro obducti, assistebant, quorum quilibet 10 cubitos altus, alam alteram super arcam protendit, in medio se contingerent, alteram verò alam usque ad parietem extendebat, 1 Reg. 6, 25, 28. 2 Paral. 5, 10, 15.

1° Descriptio templi Salomonis in libris Regum et Paralipomenou plurima, illo aëvo altitudo nota, retinet, et hinc inde mensis quoque librariorum labore videtur; quare 1 Reg. 6, 7, cum 2 Paral. 5, 4, non ubique concordat. Hinc multum abest, ut perfecta hujus templi descriptio fieri possit. 2° Cherubim, figuræ monstræ, Ezech. 1, currum tonitrui sunt thronum Dei sustentantes quatuor faciebis, alis, et manibus, duobus pedibus rectis, et unguibus bovinis præditæ, sistuntur, quæ quidem omnia in figuris accipitius sibi non poterant, neque tamen in descriptione Cherubiorum aëreorum super arca foderis memorantur; fortassè forma non semper erat eadem.

§ 527. *Templum Zorobabelis.*—Templum quod Zorobabel post reditum ex Babylonia, 535 aëte Chr., ædificare cepit, dein 15 annos impeditus, demum ab an. 520 usque ad annum 515 aëte Chr. perfecti, Esdr. 3, 8, 9; 4, 24; 5, 1, 6, 21, mandato Cyri, Esdr. 6, 3, 4, construendum fuisse altitudinem et latitudinem 60 cubitorum, juxta quam proportionem longitudinem, quæ sileter, vel è textu excidit, 120 vel 180 cubitorum fuisset; ut seniores, Esdr. 3, 12, Agg. 2, 1, 9, conspexit mox fundamentis, observabant templum fore

minus, quam illud Salomonis fuerat. — Quale verò fuerit, non refertur; id modo constat, progressu temporis ex dimidio siclo, quem Judei ubique terrarum, ptoamnis pendebant, et ex donis, que Judeis, proelyti, et ethnici consecrabant, ingentes thesauros confluxisse, Joseph. Arch. XVI, 12, 1. XX, 9, 7, de B. J. V. 6, 8, ex quibus illi ingentes, à radice montis extracti sunt muri, quos supra memoravimus, Josepho. de B. J. V. 5, 4. Ceterum, in hoc templo non nisi unicus lychneus et una mensa aurea erat; defuit autem arca foderis, oleum sacrum, Urin et Thummin, ignis sacer, 2 Paral. 7, 1, 5, atque illa singularis nubes, que olim supra sacrum tabernaculum visa fuit, et dein templum Salomonis complevit, 1 Reg. 8, 10, 12, 2 Paral. 5, 15, 14, 6, 1. — Asmonei ad plagam templi aquilosarem, edificarunt arcem Baris, quam magnificentissimam restauratam Herodes vocavit Antoniam. Joseph. Arch. XV, 11, 4. Alexander Janæus autem atrium sacerdotum per cancellos ligneos ab atrio Israelitarum separavit, Jos. Arch. XIII, 15, 5.

§ 528. *Templum Herodis.* — Herodes templum, per partes successivè novum quam magnificentissimum edificavit. Opus cepit anno 16 ante Chr., et potissimum anno 8 ante Chr., perfecti; alia verò ædificia usque ad annum 64 post Chr., edificaverat, Joan. 2, 20. Joseph. Archæol. XV, 11, 1, 5, 6. XX, 9, 7 de B. J. I. 21, 1. Hoc templum tria habebat atria, quorum alterum altèrò altius situm erat. Primum externo illo unius stadii muro à radicibus montis extracto, cinctum erat, et in medio aræ, quatuor gradibus ascendebatur, ubi septem erat lapideum, tres cubitos altum, janis hinc inde patentibus, et columnis adstantibus, quarum inscriptiones litteris hebraicis, latinis et grecis, innumdis ethnicis ingressum sub penâ capitis interdicebant; hinc arca extra hoc septum, dicebatur *atrium gentium*. — Abhinc 14 gradibus ascendebatur in arcam planam, 10 cubitos latam, unde 5 gradus ducebant ad portas muri secundi, qui exterius 40, interioris verò 25 cubitos altus erat, et condebat atrium Israelitarum, ubi atrium mulierum erat ex latere orientali inter atrium gentium et atrium Israelitarum, à quo muro humili separatum erat, ut mulieres quidem viros, illi autem illas non viderent. Introitus in hoc mulierum atrium erat ex parte orientali, per duas portas, alteram versùs septentrionalem, et alteram versùs meridionalem plagam. In atrio Israelitarum, spatium quadratum circa altera et sanctuarium, spatium quadratum sacerdotum, elegantis sed humili septo cinctum, ut Israelite in atrium sacerdotum prospicerent, neque tamen intrarent, Joseph. Arch. XV, 11, 5, de B. J. V. 5, 2, 6. — Ceterum, quantumvis ita nudatum esset templum, ut inde à fundamentis denudè discerneretur, tamen non habendum est tertium, cultu divino nunquam ibi interrupto, ut adeò meritò Christus dicatur secundum templum suâ presentia illustrasse. Agg. 2, 7, 9.

§ 529. *Porta templi Herodiani.* — Porta maxima erat exteriori muro orientali, et dicebatur speciosa,

Opus speciosa, Act. 5, 2, tota fulgens arce corinthiæ, quo argento et auro præferrebat, Plinius, Hist. Nat. XXXIV, 1, 3, 7. Altitudine sanctuarium, quod in altissimo loco 400 cubitis eminebat, æquabat: valve 50 cubitos alte et 40 late, laminis aureis et argenteis operte erant. Ex valle Cedron per multos gradus ascendebatur. Joseph. de B. J. V. 5, 5. — Ab austro erat quidem profunda vallis 400 cubitorum, murus nihilominus habebat portam in civitatem inferiorem, que in valle versùs orientem procurrebat, ut monia orientali muro templi jungerentur. Joseph. Arch. XV, 11, 5. — Ab occasu, porte due multis gradibus ducebant in subjectam vallem, que versùs meridiem excurrerat, et domibus consita erat; tertia per pontem, valli imminemtem, templo cum monte Sion jungebat, et per quartam descendebatur in urbem inferiorem, Joseph. Arch. de B. J. V. 5, 5. — Ad aquilonem porta quidem nulla erat; ast arx Antonia metu aperto cohærebat cum templo, cui dominabatur; quare hic demùm cohors militum romanorum exarabat, conf. Act. 21, 54. Joseph. XV, 11, 4, de B. J. V. 5, 5. — In interiori muro aquilonari et australi, æqualibus intervallis, tres porte erant, que sese mutuò respiciebant; in orientali muro erat porta, que porte muri prioris respondebat; et due porte in atrium mulierum, jam supra memoratæ. Muros occidentalis, cui sanctuarium adheerebat, portis carebat, Joseph. Arch. XV, 11, 5, de B. J. V. 5, 5. — Omnes hæ janæe erant bifores, altitudine 15, et latitudine 15 cubitorum, atque ipsæ, et limina, et postes auro et argento obducti erant. Structura omnium, instar turrium, ad 40 cubitos assurgebat; in januis autem erat spatium 50 cubitorum, ubi populus conveniebat, Joseph. loc. cit.

§ 530. *Porticus templi Herodiani.* — In atrio gentium murus australis triplici, reliqui autem omnes muri atrii gentium et atrii Israelitarum, duplici porticu superiebant. Quælibet porticus duplex triplici, et triplex illa quadruplici seriei columnarum imitebatur, quarum extrema muro configee erant. Columnæ erant Corinthiæ, ex albo marmore exisse, 25 cubitos alte, et cum basi, capitulis, coronamento et tecto porticus, in altitudinem 50 cubitorum assurgebant. Peripheriam columnarum ulnae trium virorum, sese contingentes, vix complectebantur. Tectum planum erat, ex lignis cedrinis affabre constructum. Quælibet porticus 50 cubitos lata et 50 cubitos alta, media autem in latere australi 45 cubitos lata et 100 cubitis alta erat, ex cuius plano tecto in subjectam profundissimam vallem 500 cubitorum sine vertigine vix prospici poterat, conf. Matth. 4, 5, cum Strabone p. 805, Joseph. Arch. XV, 11, de B. J. loc. cit. Porticus orientalis atrii gentium, à Salomone denominabatur, Joan. 10, 25. Act. 5, 12. Joseph. loco citato. Pavimentum in omnibus atris marmore versicolori stratum erat, Joseph. ibid. In porticibus atrii gentium sedebant numularii, et mercatores victimarum, Matth. 21, 12, 16, 25, 27. Joan. 2, 12, 22. Thalmud. Jerosol. Gemara Jom. tob. p. 61, et Chagiga p. 78, 1. In

hoc atrio pleraque quoque gazophylacia, à Josepho de B. J. VI, 5, 2, commemorata fuisse videntur, in quibus thesauri, res pretiosæ, supellectilia templi, amona, et alia necessaria asservabantur; distinguenda autem sunt à gazophylacia, Marc. 12, 41, commemorata, in quod dona, templo facta immittebantur; Thalmudici pro diversitate donorum tredecim faciunt, atque ea in atrium mulierum collocant; cistas fuisse alunt, orificio in formam cornu desinente, in quod dona immittebantur. Plura in his atris alia conclavia adfuisse, dubium non est, à Josepho verò non commemorantur, qui tamen datâ occasione mentionem camerarum subterraneorum injicit. — Altare victimarum rudibus lapidibus, in altitudinem 15; et longitudinem et latitudinem 50 cubitorum, extractum erat, et anguli superius instar cornuum proeminebant. Ascensus erat ex plagâ australi declivis, Joseph. de B. J. V. 5, 6.

§ 531. *Sanctuarium.* — Sanctuarium, seu, templum stricto sensu, *à nobis*, ex albo marmore extractum, 12 gradibus altius situm erat. Pronaos erat 100 cubitos altus et latus, cuius porta patebat altitudine 70, et latitudine 25 cubitorum, valvis carens, quia, arbitrio Josepho, erat symbolum cœli visibilis. Spatium internum in altitudinem 50 cubitorum assurgebat, atque 50 cubitos ab aquilone in austrum, et 20 cubitos ab ortu in occasum extendebatur, ita ut ex parte aquilonis et austri maneret cubiculum 20 fere cubitorum. In medio erat janua in Sanctum, 55 cubitos alta, et 16 lata, super quâ vitis aurea, magnitudine viri, affixa erat. Ipsa janua spariorum aciepto clausa erat. Joseph. de B. J. V. 5, 4. Archæol. XV, 11, 5. In hunc pronaos Judas Iscariotes 50 sidos conjecit, Matth. 27, 5. — Sanctuarium ipsum, 20 cubitos latum, et 60 longum et altum, ex tribus lateribus circumdatum erat ædificio trium contignationum altitudine 40 cubitorum, latitudine verò æquali vestibulo, in cuius duobus cubiculis collateralibus erat introitus. Tectum planum totius sanctuarii, longis veribus, auro obductis horrebat; Joseph. de B. J. V. 5, 5, 6. — Sanctus erat 20 cubitos latum, 40 longum, et 60 altum; Sanctissimum verò erat cubus 20 cubitorum, ut superius duas manerent contignationes, quælibet altitudinis 20 cubitorum. In Sancto erat candelabrum aureum, mensa deaurata, et altare sufflitus; Sanctissimum autem cuius janua, uti et janua Sancti, spariorum aciepto clausa erat, vacuum fuit. Omnes parietes exterius laqueari et auro obductos fuisse, aliunde intelligitur. Joseph. loc. cit.

§ 532. *Origo synagogarum.* — Sacrificia quidem offerri non poterant, nisi in sacro tabernaculo vel templo, omnia autem alia religionis exercitia nulli loco adstricta erant. Hinc olim in scholis prophetarum laudes Dei decantabantur, et apud prophetas sabbatis et noemnis sapientiores ad preces et instructionem conveniebant, 1 Sam. 10, 5, 11; 19, 18, 24, 2 Reg. 4, 25. In exilio Babylonio Judæi, omni solemnè religionis exercitio destituti, apud prophetam vel alium virum pium, qui domesticos suos religionem edocebat

et ad probitatem adhortabatur, aut etiam libros sacros legebat, conveniebant, Ezech. 14, 1; 20, 1. Dan. 6, 11, conf. Neh. 8, 1, 18. Hæ congregationes domesticæ pedetentim in quibusdam locis fixæ sunt, et certus quoque in eis ordo invaluit, id est, ordo sunt synagogæ.

§ 533. *Constitutio synagogarum.* — In Palestina Synagogæ sub Antiocho Epiphane nondum commemorantur, adeoque demùm sub regibus Asmoneis constructæ, et paulò post multiplicatæ sunt; in regionibus verò exteris multò antiquiores fuerunt; in regionibus VIII, 5, 3. Quidquid sit, ævo Apostolorum ubique locorum, in quibus plures Judæi vivebant, aderant synagogæ, ad formam templi Jerosolymitani dispositæ, ut atrium cum porticibus haberent, sicut synagoga in Oriente adhuc dum conformatæ sunt. In medio atrii sacrarium est quatuor columnis inmixtum, ubi, loco nonnihil elevato, liber legis involutus quiescit, et statutis diebus prelegitur; adest etiam majus quoddam cubiculum, in quo, aurâ asperiore, et quidem, uti in atrio, iuxta familias determinatis locis et sedibus congregantur, Della Valle Reiseh. IV, Th. Sendschr. 5, 108, S. conf. Thalm. Succoth. 41, 2. Loca sacraria, in quo sacri Libri asservantur, propria, majoris æstimantur, Matth. 25, 6. Jac. 2, 5. — *Προσέτις*, à quibusdam pro synagogis minoribus, ab aliis verò pro locis sub dio, habentur, in quibus Judæi ad religionis exercitium conveniebant; ast Josephus, de Vita suâ § 54, prosenecham Thiberiadis nuncupat magnum domum, que pernitulos homines capiebat, ut adeò *προσέτις* dicatur pro *σιν* vel *σιν* *σιν* *σιν*, in dialecto aramæ *בית המדרש*, quod est nomen synagogæ. Quare prosenecha à synagogis eo solo distinctæ erant quid non erant singularia ædificia, cultui divino dicata, Act. 16, 13, 16. Philo, deleg. ad Caj. p. 1011, Juvenalis, Satyr. III, 14. In synagogis et prosenechis Apostoli Evangelium annuntiabant, et cum suis ad liturgiam conveniebant. Demùm autem exclusi imitabantur Judæos eorum locorum, in quibus ob paucitatem synagoga deerat; nempe in domo conjuriam Christiani ad celebrandam liturgiam conveniebant; hinc, uti in Thalmude synagogæ domesticæ, sic in novo Fœdere ecclesiæ domesticæ occurrit, Rom. 16, 5, 5. 1 Cor. 16, 19. Coloss. 4, 15. Philem. 2. Act. 2, 46; 5, 42. Interdum Apostoli etiam domum conducebant, in quâ non solum liturgiam peragebant, sed etiam quotidie docebant, Act. 19, 9, 20, 9.

Συναγωγή, est proprie conventus vel cœtus, et demùm locus conventus, sicut *ἐκκλησία* proprie convocatio, congregatio, et demùm locus congregatio. Synagogæ à Judæis quoque scholæ nuncupantur; ast à scholis, proprie sic dictis accurate distinguuntur, et minoris æstimantur, quam scholæ sublimiores, quia in his Thalmud, in synagogis autem lex docetur quam Thalmudi postponunt.

CAPIT. III.

DE TEMPORIBUS SACRIS.

§ 534. *Antiquitas sabbati.* — Cùm Hebræi essent